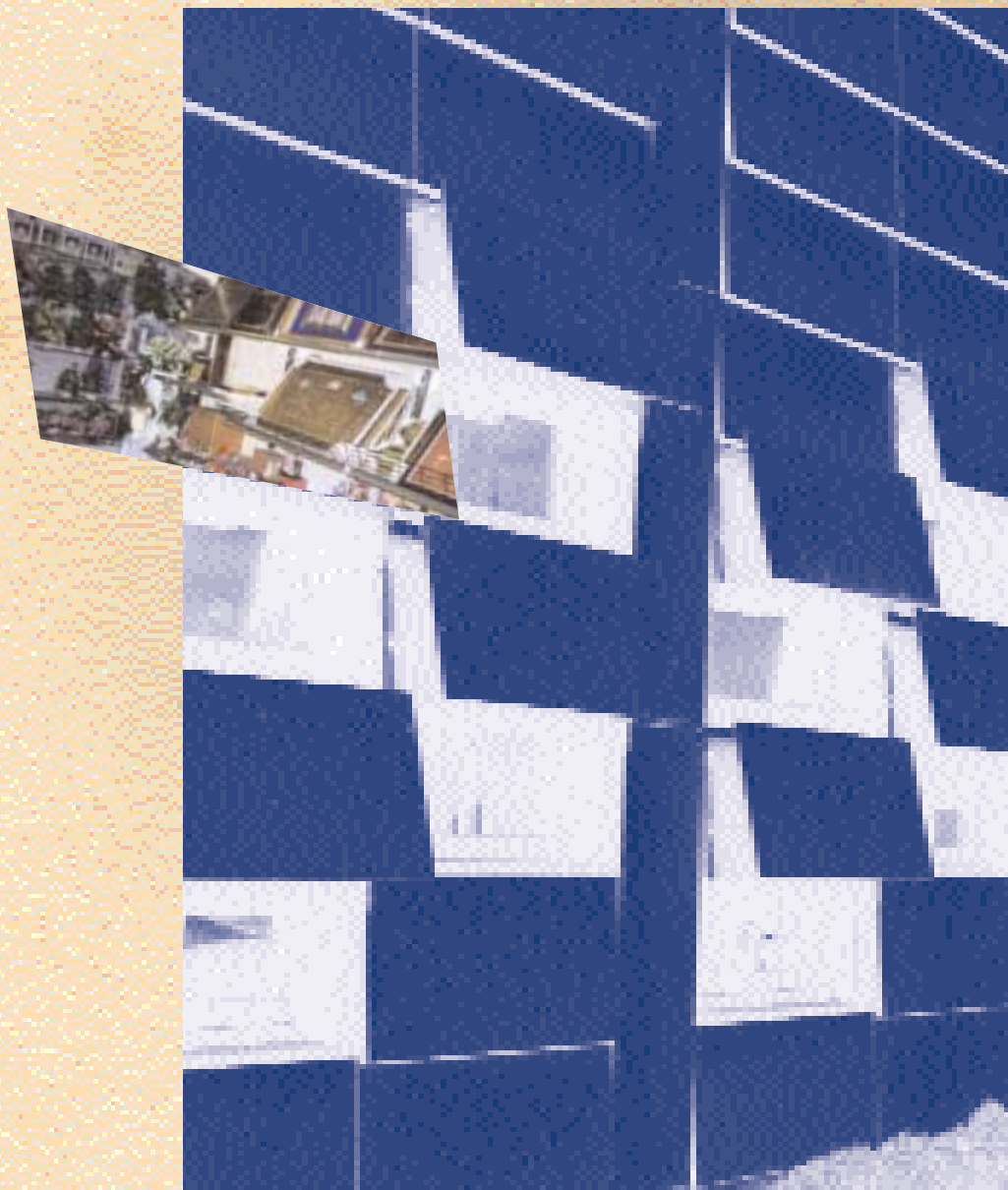

Nederlandse Ethnologie op het
Meertens Instituut

Nederlandse Etnologie op het Meertens Instituut

De Nederlandse Etnologie bestudeert en verklaart mede vanuit een historisch en comparatief perspectief contemporaine cultuurverschijnselen en -patronen die vorm geven aan het dagelijks leven van de inwoners en hun sociale verbanden van Nederland. De wetenschapsdiscipline etnologie, met andere woorden, onderzoekt dergelijke verschijnselen en patronen in hun historische, sociaal-culturele en ruimtelijke dimensies en interpreteert ze als processen van vorm- en betekenisgeving, toeëigening en als constructie van (sociale) identiteit. Het doel van het etnologisch onderzoek op het Meertens Instituut – een instelling voor wetenschappelijk onderzoek en documentatie van Nederlandse taal en cultuur – is inzicht te verwerven in de maatschappelijke betekenis van cultuurverschijnselen in de Nederlandse samenleving. Daartoe wordt de verscheidenheid van het dagelijks leven in kaart gebracht en opkomende, resistente ('traditionele') en verdwijnende cultuurelementen en hun samenhang onderzocht. De Nederlandse Etnologie heeft bij dit onderzoek oog voor ogenschijnlijk triviale of onopvallende processen van betekenisgeving die in hun brede verschijningsvorm belangrijke effecten voor de samenleving met zich mee kunnen brengen. Het onderzoek richt zich daarbij

ook op de betekenis en de toeëigening van cultuurverschijnselen in een multiculturele context. De onderzoekers werken voor hun onderzoek op nationaal en internationaal niveau samen met etnologen en zijn ook strategische allianties aangegaan met andere wetenschapsdisciplines.

Onderzoek

Het Meertens Instituut te Amsterdam is de nationale instelling waar op het terrein van de Nederlandse etnologie op structurele basis wetenschappelijk en interdisciplinair onderzoek wordt verricht, wordt gedocumenteerd en archiveren en collecties worden verzameld. Kenmerkend voor de huidige samenstelling van de onderzoeksgroep Etnologie aan het Meertens Instituut is de multidisciplinaire samenstelling. In de onderzoeksgroep zijn disciplines als neerlandistiek, geschiedwetenschap, kunstgeschiedenis, muzikwetenschap, antropologie, sociologie en sociale geografie vertegenwoordigd. Deze samenstelling biedt talrijke mogelijkheden tot interdisciplinaire samenwerking en theorievorming. Voor de periode 2000 - 2005 is het etnologisch onderzoek geconcentreerd binnen vijf etnologische thema's:
Feest en Ritueel, Orale cultuur,
Materiële cultuur, Religieuze cultuur

Onderzoek naar diersubstitutie in de context van feest en ritueel: gansje op de kroon van de koning van het ganstrekken.

Volendammer Man
in klederdracht,
eind 19de eeuw.

en sinds kort ook Visuele cultuur. De binnen die thema's geplaatste huidige onderzoeksprojecten staan beschreven in het lopende onderzoeksprogramma (www.meertens.nl/etnologie/OZGplnNE.pdf). De huidige onderzoeksleider van de afdeling Nederlandse Ethnologie is dr. Peter Jan Margry (peter.jan.margry@meertens.knaw.nl).

Onderwijs

Sinds 2000 wordt ook de educatieve overdracht van de onderzoeksresultaten, met name richting studenten in het wetenschappelijk onderwijs, gestimuleerd en vorm gegeven. Enerzijds geschiedt dit door eigen publicaties zoals het (studie-) boek *Volkscultuur, een inleiding in de Nederlandse etnologie* (Nijmegen 2000), anderzijds kan gewezen worden op de drie bijzondere universitaire leerstoelen, waarop vanuit hun onderscheiden expertises etnologen van de onderzoeksgroep wetenschappelijk onderwijs aan Nederlandse en buitenlandse universiteiten verzorgen: Gerard Rooijackers (Nederlandse Ethnologie; www.meertens.nl/etnologie/minor.html; Universiteit van Amsterdam), Louis Peter Grijp (Nederlandse Liedcultuur in heden en verleden; Universiteit Utrecht) en Herman Roodenburg (Historische Antropologie van de Nederlanden; Universiteit van Leuven).

Onderzoekszwaartepunten

Feest en Ritueel

Het onderzoek en de documentatie met betrekking tot 'Feest en Ritueel' wil inzicht verschaffen in de symbolische en communicatieve aspecten van min of meer geformaliseerde cultuurverschijnselen, variërend van vieringen tot dagelijkse omgangsvormen, teneinde, al naar gelang tijd, ruimte en sociale groep, de hieraan verbonden processen van vormen en betekenisgeving te analyseren. Binnen

het zwaartepunt staat bij de verschillende projecten de Nederlandse feestcultuur centraal. Het betreft een dynamisch veld met sterke noties van identiteit en traditie, waarbij processen als commercialisering en musealisering nadrukkelijk op de voorgrond treden. Door het onderzoek te centreren rond het thema van feesten en vieringen, vanuit zowel een contemporain als historisch perspectief, ontstaat een samenhangend programma waarin sleutelkwessies van de hedendaagse etnologie met een grote relevantie en reikwijdte worden onderzocht in hun context. Binnen dit aandachtsgebied zijn werkzaam: onderzoeksmedewerker drs. Eveline Doelman (1.0 fte), oio drs. Marjolein Efting Dijkstra (0.6 fte; www.meertens.nl/medewerkers/marjolein.efting.dijkstra), onderzoeker dr. John Helsloot (0.8 fte; www.meertens.nl/medewerkers/john.helsloot/), senior-onderzoeker prof.dr. Gerard Rooijackers (0.4 fte) en onderzoeker dr. Irene Stengs (0.9 fte; irene.stengs@meertens.knaw.nl).

Materiële cultuur

Binnen het aandachtsgebied Materiële Cultuur wordt inzicht verschaffen in de dagelijkse omgang met voorwerpen. Een belangrijke vraag die hierbij wordt gesteld is hoe zich in onze dagelijkse interactie met objecten, bewust of onbewust, een persoonlijke, sociale, etnische of gender-identiteit weerspiegelt. Uitgangspunt is de gedachte dat materiële objecten niet alleen fysiek, maar ook sociaal worden geconstrueerd. Dat geldt voor consumptie in engere zin, bijvoorbeeld middels de reclame-industrie, maar meer nog voor de dagelijkse toeëigeningsprocessen, voor de vele manieren waarop we ons omringen met objecten en er

De toenemende concurrentie tussen Sinterklaas- en kerstfeest, was aanleiding voor Sint en Piet om de kerstman symbolisch in de zak te stoppen.

letterlijk mee leven. Het gaat hier, bijvoorbeeld, om het vervaardigen, maar evengoed om het aanraken, bekijken, becommentariëren, gebruiken, herstellen, opbergen of weggooien van objecten. Op hun beurt beïnvloeden objecten ons dagelijks handelen, zowel door hun fysieke verschijningsvorm als door de waarden en betekenissen die ze vertegenwoordigen. Het huidige onderzoek concentreert zich op de wooncultuur van migranten en op kleding en lichamelijkeheid. Binnen dit aandachtsgebied zijn werkzaam: onderzoeker dr. Hester Dibbits (0.8 fte; www.meertens.nl/medewerkers/hester.dibbits/), oio drs. Hilje van der Horst (1.0 fte; www.meertens.nl/medewerkers/hilje.van.der.horst/) en senior-onderzoeker prof. dr. Herman Roodenburg (1.0 fte; www.meertens.nl/medewerkers/herman.roodenburg/).

Orale cultuur

De studie van de orale cultuur concentreert zich op het zingen van liederen en het vertellen van verhalen in heden en verleden waarbij niet alleen de teksten en melodieën van belang zijn, maar ook de culturele context en de performance (voordracht/publiekswisselwerking), ten einde vanuit ethnologisch en filologisch-musicologisch perspectief

de processen van vorm- en betekenisgeving te kunnen interpreteren. Het onderwerp van onderzoek vormt enerzijds de traditionele orale cultuur en haar uitingsvormen (sprookjes, balladen e.d.).

Anderzijds behelst het onderzoek meer eigentijdse vormen van zang- en vertelcultuur, waarbij actuele thema's als multicultuuraliteit, nieuwe spiritualiteit en smartlap centraal

staan. Bij het onderzoek naar de orale cultuur wordt gestreefd naar een synthese van ethnologische, filologische en musicologische benaderingswijzen en waarbij in methodisch opzicht een documentatieve basis wordt gelegd en benut in de vorm van grote databases (Nederlandse Liederenbank en Nederlandse Volksverhalenbank). Binnen dit aandachtsgebied zijn werkzaam: junior-onderzoeker drs. Martine de Bruin (0.6 fte), onderzoeksmedewerker drs. Marie van Dijk (0.8 fte), bijzonder onderzoeker prof.dr. Louis Grijp (1.0 fte; www.meertens.nl/medewerkers/louis.grijp/), onderzoeker dr. Willem Kuiper (0.2 fte), senior-onderzoeker dr. Theo Meder (0.8 fte; www.meertens.nl/medewerkers/theo.meder/).

Religieuze Cultuur

Het religieus-ethnologisch onderzoek concentreert zich op cultuurverschijnselen en -patronen binnen de contemporaine religieuze cultuur in de Westerse wereld, in het bijzonder in Nederland, en richt zich daarbij op de analyse van en reflectie over de veranderingsprocessen met betrekking tot religiositeit, zingeving en heiligheid en de daaruit voortvloeiende variaties in functie en van vorm- en betekenisgeving. Het onderzoek richt zich minder op de 'traditionele' of mainstream kerkgebonden of geïnstitutionaliseerde vormen of 'zuilen' (zoals protestantisme, rooms-katholicisme)

maar vooral op informele, rand- of niet-kerkelijke vormen van religie-

Onderzoek naar smartlappen-zangcultuur. Wat beweegt de liedzangers: is het (nationale of sociale) identiteit, hang naar nostalgie en 'authenticiteit', esthetiek of puur zanggenot?

Het productaanbod van een Turkse winkel in de Amsterdamse Dapperbuurt: typisch Turks of een aan de Nederlandse cultuur aangepast assortiment?

siteit, zoals de multiculturele religieuze cultuur en (de normalisering van) nieuwe vormen van religiositeit en spiritualiteit (bijv. New Age, nieuwe religieuze bewegingen). Met betrekking tot het thema sacraliteit of heiligheid en ritualiteit ligt de aandacht op verschuivingen en veranderingen in de religieuze opvattingen en percepties in de hedendaagse tijd, met inbegrip van interconfessionele of non-confessionele vormen van sacraliteit. Binnen dit aandachtsgebied zijn werkzaam: senior-onderzoeker en onderzoeksleider dr. Peter Jan Margry (1.0 fte; www.meertens.nl/medewerkers/peter.jan.margry/) en post-doc-onderzoeker dr. Martin Ramstedt (0.8 fte; www.meertens.nl/medewerkers/martin.ramstedt/).

Visuele Cultuur

Visuele cultuur is een aandachtsgebied in ontwikkeling, dat in de volgende onderzoeksperiode als nieuwe onderzoekslijn zal worden ingezet. Visuele cultuur is namelijk nog nauwelijks onderwerp geweest van systematisch etnologisch onderzoek. Meer aandacht voor de precieze rol van visuele representatie in het dagelijks leven en de betekenisvolle wijze waarop mensen omgaan met visuele cultuur

Ontkerkelijking en immigratie geven nieuwe functies en betekenissen aan oude bedevaartplaatsen: Helloo als cascohelligdom voor Kaapverdianen in Nederland.

is dan ook noodzakelijk. Een pilot project moet antwoord gaan geven op de vraag hoe dergelijk onderzoek theoretisch en methodologisch gestalte zal gaan krijgen binnen de volgende programmaperiode. Binnen dit aandachtsgebied is sinds 2003 werkzaam: junior-onderzoeker drs. Marjolein Efting Dijkstra (0.4 fte; www.meertens.nl/medewerkers/marjolein.efting.dijkstra).

Documentatie & Databanken

Naast onderzoek en onderwijs heeft het Meertens Instituut ook een documentatie-taak en worden etnologisch waardevolle archieven en collecties verzameld, nader toegankelijk gemaakt en beheerd. Het collectie- en archievenoverzicht biedt inzicht in de aanwezige bestanden. De instituutbibliotheek bevat de belangrijkste collectie boeken (60.000) en tijdschriften (1000 titels) in Nederland op het terrein van de volkskunde, Nederlandse en Europese etnologie en samenhangende disciplines. Daarnaast worden belangrijke onderzoeksresultaten, collecties of bronnen digitaal nader toegankelijk gemaakt. Enkele van die grote databases zijn online beschikbaar:

- De Bedevaartdatabank (www.meertens.nl/bol/), het digitale resultaat van het grootschalige onderzoeksproject Bedevaartplaatsen in Nederland bevat gegevens voor verder onderzoek naar bedevaart, heiligenverering, religieuze materiële cultuur en religie in het algemeen.
- De Liederbank (www.meertens.nl/lied) en de Volksverhalenbank (www.meertens.nl/vvb/introwb.html) geven via het

web toegang tot een deel van de tien-duizenden Nederlandse volksverhalen en volksliederen die uit mondelinge overlevering door het instituut zijn opgetekend of op de band vastgelegd.

- De inboedelbank (www.meertens.nl/boedelstek/index.htm) biedt een grote hoeveelheid data aan over de materiële cultuur van 17e-19e-eeuwse Nederlanders, zoals benoemd in inboedel-inventarissen.

Origine & Institutionele setting

Het Amsterdamse Meertens Instituut is ontstaan uit de samenvoeging van het in 1930 ingestelde Dialectenbureau, het Volkskundebureau uit 1934 en het Naamkundebureau uit 1948. Tussen 1930 en 1965 stond het onder de bezielende leiding van directeur dr. P.J. Meertens, naar wie in 1979 het instituut werd vernoemd. In 1952 werden de genoemde bureau's één zelfstandig instituut dat sindsdien ressorteert onder de paraplu van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (www.knaw.nl). In 1999 werd het instituut gereorganiseerd en kwam een geheel nieuw onderzoeksprogramma tot stand. Het Meertens Instituut bestaat momenteel uit twee onderzoeksafdelingen Nederlandse Etnologie en Variatielinguïstiek (incl. Naamkunde) (www.meertens.nl/variatielinguïstiek/). Daarnaast is er een afdeling Algemene Zaken en Documentatie en Archieven. Binnen deze afdeling vindt de acquisitie, het beheer en de bewerking plaats van etnologische en linguïstische archieven en collecties, waarvoor het instituut als nationaal depot fungeert.

Binnen het Meertens Instituut is ook het secretariaat van de SIEF, the International Society for Ethnology and Folklore (www.siefhome.org), ondergebracht.

Collectief en publiek rouwbeklag na de moord op een Nederlandse politicus. Onderzoek naar de spontane herdenkingsplaatsen als 'performance of the self'.

Bezoekadres:

Joan Muyskenweg 25
1096 CJ Amsterdam

Postadres:

Postbus 94264
1090 GG Amsterdam

Telefoon: 020 462 85 00

Fax: 020 462 85 55

Email: info@meertens.knaw.nl

Website

Meer informatie over het Meertens
Instituut is te vinden op:
www.meertens.knaw.nl

